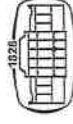

PORTRÉK A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJAIRÓL III.

Szerkesztette

HAMZA GÁBOR

AKADÉMIAI KIADÓ

A kiadvány a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült.

Társzerkesztő
Deák Péter

Írta

Ádány Tamás, Badó Artília, Békés Ádám, Benke József, Czeti István,
Földi András, Hamza Gábor, Király Miklós, Koi Gyula, Kukorelli István,
Landi Balázs, Pókecz Kovács Artília, Sándor István, Schweitzer Gábor, Szabó Béla,
Szabados Tamás, Szoboszlai-Kiss Katalin, Tóth J. Zoltán, Váncsi Péter

ISBN 978 963 664 066 8

Kiadja az Akadémiai Kiadó

1117 Budapest, Budafoki út 187–189. A. ép. III. em.

www.akademiai.hu

Első magyar nyelvű kiadás: 2024

© Hamza Gábor, 2024

© Akadémiai Kiadó, 2024

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó Zrt. igazgatója

Felelős szerkesztő: Kovács Natália

Olvasószerkesztő: Rác Artília

Nyomdai előkészítés: Mocsonoky Gábor

Fedélterv: Markó Natália

Termékmenedzser: Egri Róbert

Nyomdai munkálatok: Sowa Sp. z o.o.

Megjelent 24,67 (A/5) ív terjedelemben

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Poland

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	9
Apponyi Albert (1846–1933), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti és igazgatósági tagja ...	11
Balás Károly Antal (1877–1953), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	21
Baranyai Lipót (1894–1970), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja ...	28
Jürgen Basedow (1949–2023), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja	33
Beöthy Akos (1838–1904), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	37
Bibó István (1911–1979), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	40
Ily. Boér Elek (1899–1954), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	47
Concha Győző (1846–1933), a Magyar Tudományos Akadémia rendes, tiszteleti és igazgatósági tagja.	50
Csikós-Nagy Béla (1915–2005), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	57
Csoma József (1848–1917), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	68
Czirák János József (1818–1884), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagja	72
Deák Farkas (1832–1888), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	78
Erdeli Ferenc (1910–1971), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	82
Albin Eszter (1935–2023), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti (külső) tagja	87
Pábián Gábor (1795–1877), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	91

Fabrizzy Sámuel (1791–1858), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	96
Fogarasi János (1801–1878), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	101
Földes Béla (1848–1945), a Magyar Tudományos Akadémia rendes és tiszteleti tagja	106
Frankenburg Adolf (1811–1884), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	111
Rudolf von Gneist (1816–1895), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja	118
Jacob Ludwig Karl Grimm (1785–1863), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja	124
Hegedüs Sándor (1847–1906), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	130
Jakab Elek (1820–1897), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	134
Jászay Pál (1809–1852), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	139
Jerney János (1800–1855), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	143
Kacs Kovács Lajos (1806–1891), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	148
Kallós Lajos (1819–1882), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	152
Kenéz Béla (1874–1946), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	161
Kollányi Ferenc (1863–1933), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	165
Kóváry László (1819–1907), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	168
Vlagyimir Nyikolajevics Kudrijavcev (1923–2007), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja	172
Michel Lesage (1933–2009), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti tagja	177
Lőrincz Lajos (1935–2010), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	181
Mádl Ferenc (1931–2011), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	187
Majláth Béla (1831–1900), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	194

Návrati Ákos (1875–1952), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	197
Polner Ödön (1865–1961), a Magyar Tudományos Akadémia rendes és tiszteleti tagja	202
Popovics Sándor (1862–1935), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja	209
Récsi Emil (1822–1864), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	213
Reiner János (1865–1938), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	218
Serédi Jusztinián (1884–1945), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági és tiszteleti tagja	221
Solyom László (1942–2023), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	225
Szibencsisz Mihály (1781–1834), a római jog és a jogbölcselet kiváló művelője	237
Szűcs István (1811–1891), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	240
Tasner Antal (1808–1861), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	250
Tunyogi Csapó József (1790–1858), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja	254
Karl Philipp Adolph von Vangerow (1808–1870), a Magyar Tudományos Akadémia tiszteleti (külső) tagja	258
Záldor György (1799–1866), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	262
Zichy Antal (1823–1898), a Magyar Tudományos Akadémia levelező, tiszteleti és igazgatósági tagja	265
Zsoldos Ignác (1803–1885), a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja	269

Szűcs István (1811–1891), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja

A későbbi köz- és váltóügyvéd, debreceni jogtanár, jogakadémiai igazgató, császári és királyi tanfelügyelő és törvényszéki bíró 1811. május 1-én született Tiszaderzsén, ahol édesapja – a jénai és göttingeni peregrinus Szűcs István – csaknem 50 évig volt református lelkes.

A gimnáziumot, bölcséleti (1826–1829), jogi (1829–1830) és teológiai (1829–1832) tanulmányait a debreceni Református Kollégiumban végezte, majd egy ideig köztanító lett, utóbb Mezőtúron akadémiai rektorként, vagyis segédtanítóként tevékenykedett.

Ezután előbb Heves vármegyében, aztán Eperjesen patvaristáskodott, majd 1838-ban sikeres ügyvédi vizsgát tett. Az ügyvédi oklevél megszerzése után 1839-ben a pozsonyi országgyűlésen tartózkodott. Rövidesen a bécsi kancellárián lett gyakornok és ismeretei bővítése végett a bécsi egyetemen osztrák polgári, büntetőjogot és váltójogot hallgatott. (Bár nevét nem találjuk az ottani anyakönyvekben, állítólag ezen tanulmányairól bizonyítványt is szerzett 1841-ben.)

De gyakornoki ideje nem sokáig tarthatott, mivel 1839 októberében a tiszántúli egyházkerület jogtanárrá választotta a debreceni Református Kollégiumban. Állásának elfoglalása előtt tanulmányai kiegészítése céljából egyéves külföldi útra vállalkozott Nyugat-Európában. Az *Athenaeum* folyóiratban megjelent történeti és hangulati jegyzeteket tartalmazó naplótöredékei szerint 1840 júniusában Szász-, majd Poroszországban járt: potsdami élményei kapcsán dicséri II. Frigyes „*Codex*”-ét. Berlinben kedvem jöve R. és S. oktatógatót, és az egyetemre is bejárt („Különösen kedvem jöve R. és S. oktatógató urak hallgatásához. Folytonosan járom tehát tanításait. Lefolyt egy hét

és mindig csak a tanító beszél, soha a tanítvány nem felel”), és meglepődve hiányolta a heti rendszerességű számonkéréseket. Júliusban Londonban, augusztusban Párizsban időzött, de megfordulhatott Svájcban is.

Visszatérte után Dobrosi Madarász János utódjaként elfoglalta a debreceni jogi tanszéket, amely ténylegesen az egyetlen önálló jogi tanszék volt 1849-ig. Első jogtudományi megnyilatkozásaként székfoglaló-beiktató beszédét 1840. november 8-án tartotta, amelynek témáját az utókor így tartja számon: *A magyar jogtan állása multbozi viszonyra és korszerű haladása*. Ebben a hazai államszervezet és jogrendszer 1825 utáni fejlődését pozitívan értékeli. Lelkesedéssel utal a reformországgyűlések eseményeire, amelyek közül a magyar nyelv jogaiba való visszahelyezésére, az úrbéri ügyek rendezésére, az örököségi törvényre, egyes törvénykezési reformokra utal. Teljes szívvel támogatja a haladó törekvéseket, egyértelműen elfogadva Széchenyi elképzeléseit. Előadásában inkább az eddigi történéseket veszi számba, nem bírál, és nem taglalja a jövőre vonatkozó elvárásait sem. Ugyanakkor beszédével jelezte azt a szellemiséget, amit oktató munkája révén képviselni kívánt.

Egyedüli jogtanárként elsősorban a magyar magánjog oktatása lett a feladata következő évtizedben. Az eredeti elképzelések szerint elő kellett volna adnia a hazai jogtörténetet, a büntetőjogot, s a közjogot is, összekapcsolva a protestáns egyházjoggal. Szűcs már az első évben – engedéllyel – a jogtörténet a helyett a váltójogot kezdte előadni, a jogtörténet anyagát pedig a magánjog, illetve a közjog oktatásába integrálta. 1841 őszétől ő lett a kollégiumi Olvasó Társulat (Társaság) tanárelnöke.

1841-ben váltóügyvédi oklevelet is szerzett, ugyanakkor oktatói munkája mellett más feladatokkal is megbízták Debrecenben: 1842-ben a püspöki levéltár rendezésére kiküldött bizottság tagja lett, s ugyancsen évtől az egyházkerület középiskolai oktatásának átszervezését kezébe vevő tudományos választmány (*litteraria deputatio*) jegyzőjévé tették, amely tisztséget 1846-ig töltötte be. Utóbbi évben Szabolcs vármegye táblabírájává választották.

Első tanári éveikhez kötődik jogtudományi munkásságának egyetlen igazán jelentős korszaka, amelyet 1846-os akadémikussá választása zárt le. 1843-ban két részletben jelentetett meg egy rövid írást az *Athenaeum* folyóiratban *Vázolatok az észlelt jogtörténetrajz köréből* címmel, amelyben elsősorban a jogtörténet oktatása megerősítésének igényével lép fel. A több kiterőt felmutató, sokszor patetikus szövegből kiolvasható Szűcs fontosnak tartja hangsúlyozni, hogy a történelmi módszernek előtérbe kell kerülnie a jogintézmények elemzésében és oktatásában. Hangsúlyozza, hogy a magyar jogélet fejlődésének történetét nem külső jelenségek alapján, hanem a társadalom, valamint az állam szervezetében időnként bekövetkezett változások

és átalakulások figyelembevételével kell tárgyalni. A jogi oktatásban a saját elnevezése szerinti „characteristico-critica historia juris”-t („jellemzőve bíráló jogtörténet”) kellene előtérbe állítani, amely által a jogtörténet és a jogbölcselet közötti szoros kapcsolat jöhet létre, és emiatt abból indul ki, hogy a két tárgyat szükségszerűen egy önálló tanszéken kellene oktatni a főiskolákon.

1845-ben Szűcs két jogi munkát is megjelentetett, amelyek kapcsolódtak jogtanári munkájához. Az első 60 oldalt alig elérő könyvecskét *Kis törvény, vagy népszerű törvény tudomány, gyermekek számára* címmel adta ki Tóth Endre debreceni nyomdász. Az 1846-ban rövidebb címmel újfólag kiadott (immár 95 oldalra terjedő) munka a kisiskolások számára készült és belevillik egy olyan kiadvány-sorba, amely Kövy Sándor 1798-ban megjelent és utána többször megismételt kiadású munkáskájával kezdődött (*A magyar törvények rövid summája gyermekek számára*), s éppen a '40-es években látott ki a második kiadása egy rövid „általános” bevezetővel (*A polgári társaságról, s polgári törvények eredetéről; Magyar törvény ismertetése; Magyar törvények felszólása; Polgári magánjog. Ennek felszólása*) után első részében a személyek jogát a korban szokásos megkülönböztetéssel (önjogú személyek, nem önjogú személyek) tárgyalja, majd második részként (*Vagyon-nemüetről, azaz a dolgokról*) a vagyoni megszerzését, illetve a végén a kötelezettségeket, a kötelmi jogot tárgyalja egyes szerződéseket és magánvékeket bemutatva. A latin terminológiát szinte teljesen nélkülöző munkácska *Törvénykezési rendről* cím alatt az eljárásrendbe enged elemi szántú bepillantást három alfejezetben.

Hasonló szerkezetben tárgyalja a magánjog anyagát, természetesen valamivel emeltebb szinten a felsőbb iskolák hallgatóinak, tanárainak és a laikusoknak szánt, első változatában szintén 1845-ben megjelent könyve, az *Elemi magyar magánjog*. Ezen „törvénytudományi vázolat”-ban tudatosan eltekintett a törvényi idézetektől és a dogmatikai finomságok ismertetésétől, és valóban elemi szinten tárgyalja a Kövy-féle hagyományos rendszerben a magánjogot, újdonságként kiegészítve a pénzviszonyokról és a váltójogról szóló taldalékkal. A korabeli közvélemény egy olyan összetoglalásnak tekintette a munkát, amely segítségével az ügyvédi vizsgára igyekvők a nagyobb kézikönyvek (Kövy, Frank) áttanulmányozása nélkül készülhettek fel. A munka egyszerű, határozott értelmzései, tiszta nyelvezete, helyes műszóhasználat és rövidege okán lehetett népszerű, ami indokolta egy évvel későbbi (1846 ősz) átdolgozott és bővített megjelentetését (*Magyar polgári törvény tudományi kalauz*). Utóbbi (200 oldalasra duzzadt) munkán is viszonylag erősen érződik Szlemenics Pál jeles magánjogi kézikönyvének (*Közönösleges törvényeségi polgári magyar törvény* – 1823) a hatása, ugyanakkor nyelvezete

valamivel modernebb, és – célközönsége miatt is – talán közérthetőbb. Ez a könyv – az egyházkerület által elismerve és a Kövy-Fogarasi-tankönyvet kiszorítva – majd egy évtizedig meghatározó volt a debreceni jogászok magánjogi felkészülésében.

Szinte ezen könyve megjelenésével egy időben – viszonylag szerény jogi irodalmi munkássággal a háta mögött – választották meg az alig 35 éves jogtanárt a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának 1846. december 18-án. Székfoglaló értekezését, amelyben egyértelműen az észjogi irányzat képviselőjeként lépett fel, Tóth Lőrincz olvasta fel az 1847. július 1-én tartott ún. kisgyűlésen. *A tételes jog filozófiájának történeti fejlődéséről* címmel. A mai megközelítés szerint elsősorban jogelméleteinek tekinthető gondolatmenetében Szűcs a tételes jog filozófiájának kérdéseit vizsgálja, s az elméleti tisztázás érdekében áttekinti a polgári jog filozófiájának fejlődését. Ennek érdekében megkülönbözteti a tételes jog filozófiáját az „álladalmi” jogot vizsgáló „országászati” tudománytól, ugyanakkor elhatárolja egymástól az elméleti (kritikai) és gyakorlati (oknyomozó) jogfilozófiát. Előbbi szerinte azt vizsgálja, hogy a jogintézmények megfelelnek-e az igazság követelményének, utóbbi a jogintézmények fejlődésére befolyással levő körülményeket elemzi az intézmények mibenlétének, sajátágának megállapítása végett. Megközelítése szerint az elméleti jogfilozófia fő kutatási területe a kanti természetjogra irányuló, a priori természetű észjog tudománya kell legyen, míg a tételes jog filozófiája inkább a posteriori jellegű tudományként a gyakorlati jogfilozófia keretébe illeszthető be. A tételes jog filozófiája a pozitív jog összességével foglalkozik, és így „a jogphilosoph nemcsak egyes nemzetek részletes törvényeit, de a műveltségben előhaladott – nem csak európai, de az összes földrészek minden népeinek törvényeit s azoknak jellemét, hatását veszi bírálat alá” egy általános érvényű jogi elméletet megalkotása érdekében. Ez utóbbi gondolatokban a modern értékelés szerint Szűcs a tételes jog filozófiájának álarcában bújtatva egy korában modern összehasonlító jogi paradigma – az összehasonlító és történeti jogtudomány – legfontosabb gondolati „alappilléreit” villantotta fel, s ezzel beemelte „a jogösszehasonlítás kérdését a kialakulóban lévő magyar elméleti jogi gondolkodás közegébe”. Szűcs az általa vágyott reformok alapfeltételének tekintti, hogy a törvényhozás a törvények oknyomozó (történeti és összehasonlító) vizsgálata alapján működjék, de kijelenti, hogy ezt csakis a jogtudomány segítségével teheti.

Az akadémikussá vált jogtanárt a 1848-as forradalmi események szolgáltatni helyén érték, ahol májusban az oktatás felüggesztésre került. Ezen időkből kifejtett aktivitásáról csak annyit tudhatunk, hogy bátorította az ifúság törekvéseit és a diákok Révész Bálinttal együtt a tervezett nemzetőrgárda tisztjévé választották, hadi tevékenységet azonban valószínűleg nem fejtett ki.

A szabadságharc után a kollégium mind gimnáziuma, mind jogi oktatási tekintetében elvesztette a nyilvánosság jogát, a gimnázium 1853-ig magániskolaként működött. A jogakadémiákra vonatkozó 1850-es előírásokat csak nehezség árán 1853-ra sikerült Szoboszlai Pap István püspök vezetésével részben teljesíteni. Az átmeneti időszakban Szűcs – a nyilvánossági jog hiányában végzett jogtanári tevékenység mellett – az 1849/1850-es tanévtől elvállalta a görög és latin remekírók oktatását. Valószínűleg ezen tevékenységéhez kapcsolódva adta ki bővítvé és jegyzetelve Budai Ésaías régi latin nyelvi tankönyvét is 1851-ben.

1849-től 1852-ig ő volt a kollégiumban az utolsó *classium inspector*, aki a professzorok közül azért választották évről évre, hogy ellenőrizze a *publicus praepceptorok*, a gimnáziumi osztályokat felügyelő, végzett teológusok közül kikerülő köztanítók tevékenységét. Emellett az 1851. március 15-én újjászervezett kollégiumi tüzoltó társaság felügyeletét is ellátta. Diákjai tisztelték, szerették.

Közben a jogi oktatás a nyilvánossági jog hiányában rendkívül bizonytalanságban folyt Debrecenben, de Szűcs jól kihasználta ezt az időszakot is és ekkoriban kezdte meg önálló tárgyként oktatni a jogtörténetet. Ugyanakkor a központi előírásoknak megfelelően Szűcs és kollégája, Buzás Pál a magyar magánjogon és a hazai törvények történetén kívül el kellett lássa „a birodalmi alkotmánynak, Magyarországba ideiglenesen behozott közigazgatási rendeleteknek, bírósági szerkezetnek s pörrendtartásnak, és közönséges választórendszabálynak” oktatását is. A korabeli főispán 1850. márciusi ezirányú megkeresésére Szűcs azt válaszolta, hogy már egy ideje oktatja az osztrák jogszabályokat. Igaz, ez az oktatás mindössze abból állt, hogy Szűcs a közérdekű rendeleteket felolvasta a hallgatóknak a *Reichsgesetzblatt*ból. A korabeli viszonyokat jól tükrözi, hogy ezen túlmenően Szűcs részt vett nevezett ismeretek „nem akadémikusok” számára kötelezően meghirdetett, úgynevezett „rendkívüli közeladások” keretében való terjesztésében is, amely előadások 1850 első felében reggel 7 és 8 óra között kerültek megtartásra.

Utóbb, 1850/1851-től az új pénzügyi törvények, az osztrák polgári törvénykönyv és az osztrák ügyvédi rendtartás előadását is előírták. A Debrecenben jogot hallgatók tanulmányainak állami elismerése – a nyilvánossági jog hiányában – nehezségekbe ütközött, s csak az 1852/1853-as tanévtől kaphattak ideiglenes, de államilag érvényes bizonyítványt.

A jogi oktatás helyzete csak 1853 végére rendeződött. Az év júliusában az egyházkerület Szűcsöt választotta meg a remények szerint hamarosan teljes jogra emelt jogakadémia igazgatójává. Az 1853. november 15-én megkapott nyilvánossági jogot megadó kormányrendeletet 1854. február 8-án hirdették ki, s ekkor tették le a hivatalos esküt a tanárok is.

Szűcs 1854 szeptemberében a *Pesti Napló*ban kétrészes írást jelentetett meg a debreceni kollégium jogi helyzetét és tanrendjét taglalva.

A jogakadémia tanrendje megfelelt a császári királyi jogakadémiának. Az ügykezelés nyelve azonban német volt, a jegyzőkönyveket Szűcs igazgató – és egyben jegyző – németül volt kénytelen vezetni.

Az 1853/1854-es iskolai év kezdetén felterjesztett tanterv szerint (és utána három évig) Szűcs István tanította az ausztriai magán- és büntetőjogot németül, valamint a protestáns egyházjogot. A megszilárdulónak látszó szervezeti helyzetben, de a diákszervezkedésekkel szembeni ellenséges politikai légkörben Szűcs hathatósan közreműködött az Olvasó Társaság újjáélesztésében, amely az 1854/1855-ös tanévben újra működni kezdett. Távoztáig ő töltötte be annak felügyelő tanári tiszttségét. Kellemes modorú, remek előadónak tartották, aki érdeklődést tudott kelteni tanítványaiában akár száraznak hitt jogi kérdések iránt is.

Ezen tanári időszakához köthető utolsó jogi könyve, egy kommentált hazassági jogi forrásgyűjtemény, amelyet két változatban is kiadtak 1853-ban és 1854-ben. Az 1855-ben készült *Evangeliumi protestáns egyházjog, különös tekintettel Magyarországra* című munkája kéziratban maradt.

A jogakadémia 1853-ban még remélt hosszú távú „békés” működése azonban alig három évig tartott. Az egyházkerületi közgyűlés ugyanis 1856 októberében az intézetet megszüntetéséről döntött, részint a csekély hallgatói létszáma hivatkozva, részint a fenntartáshoz szükséges anyagi erő hiányában.

A jogakadémia 1856-os megszüntetését többen a nemzeti ellenállás egyik jelének tekintették, hiszen a református hívek nem igazán nézték jó szemmel, hogy az intézményben több tantárgyat is németül oktattak. A néhány éve alapított két alapítványi jogi tanszék támogatása is azért akadozott, mert az alapítványtevők sokallták a Szűcs István által tartott német nyelvű előadások nagy számát.

Igazgatói és tanári tevékenysége mellett ebben az időszakban az egyházkerület életében, az egyházi és iskolai közigazgatásban is fontos szerepet játszott. Szoboszlai püspök titkáráként közvetíteni próbált az egymással hadakozó egyházkerület és Bécs között. Valószínűleg jó szándék, egyháznak feltétele vezette, de mivel a protestánsokat erősen sértő Thun-féle tanulmányi rendelet (Entwurf) elfogadtatása érdekében lépett fel, szembekerült a gimnáziumi tanári kar ellenzéki gondolkozású többségével, és ez meglehetősen népszerűtlenné tette az egyház egyes vezetői és a gyülekezet előtt. Bár az 1856. októberi egyházkerületi gyűlés által kiküldött központi választmányi jegyzőjévé is megválasztották, s bár ő volt a nehéz időkben a kormány és a kollégium közös bizalmi embere, az Entwurf elfogadására nem tudta rábírní egyházkerületet.

megszüntetése jelentős „provinciális” érdekeket sérthetne. Utolsó érveként a protestáns jogakadémiai érdekekben azt hozza fel, hogy az egyházi autonómia súlyos sérelme lenne, ha az állam – az oktatás minőségét biztosító tartalmi szabályozásán túlterjeszkedve – megkérdőjelezné az egyházi iskolák fenntartásának lehetőségét.

Szűcs Debreceenbe való visszatérése után szabad idejének nagy részét valószínűleg várostörténeti kutatására, levéltári adatgyűjtésre áldozta. Az ötlet, hogy Debreceen történetét megírja még az 1840-es években születhetett, mikor néhány folyóiratcikket írt (*Alföldi Hírlap, Csokonai Lapok, Hortobágy*) a város és a kollégium történetének egyes részletkérdéseiről. 1853-ban Palugyay Imre *Magyarország történeti, földirati s állami legújabb leírása* című munkája egyik kötetében a kollégium történetéről és jelen állapotáról írt.

Ezen előzmények után Szűcs történeti anyaggyűjtése az 1860-as évek végén ért utolsó szakaszához és 1870 augusztusában adta sajtó alá háromkötetes nagy munkáját (*Szabad kir. Debreceen város történelme*).

Könyvének előszavában azon csodálkozik, hogy mindaddig senki sem vállalkozott Debreceen történetének megírására. Elmondja, hogy magára vállalva a feladatot arra törekedett, hogy megbízhatóan, „pártszínezet nélkül” tárja fel a város múltját. De ez nem volt könnyű feladat, hiszen műkedvelő történésznek tartotta magát (és tartották mások is), aki nem támaszkodhatott előzményekre. Ráadásul levéltári (elő)kutatások sem álltak rendelkezésére. Szűcs lehetősége szerint alapos munkát végzett: a nyomtatott forrásokat alaposan, szinte teljességgel feltárta, de a városi levéltár iratai közül csak az 1547-ig visszamenő jegyzőkönyveket használta, a magángyűjteményekhez nem jutott hozzá. Ezen hiányosságokat maga is felismerte, látta, hogy munkája csak töredékes, és remélte, hogy mások kiegészítik majd kutatásait. Ennek ellenére megállapítható, hogy a kötetek nagy erénye az adatgazdagság, a számtalan okiratos idézet és a megközelítési módok sokszínűsége. A földrajzi, közigazgatási és politikai változások mellett Szűcs részletesen foglalkozik a gazdasági élettel, a társadalmi és a művelődési viszonyokkal, különösen a reformáció időszakát és a kollégium szerepét elemzi nagy figyelemmel.

Korabeli és modern értékelői természetesen számos kivételalót is találtak a nagy vállalkozásban. Sok felesleges kitérőt, az országos események túlzott előtérbe állítását és ódon szerű stílusát, dagályosságát és érzelmességét vetik a szemére. De dicsérik lendületes írásmódját, hazafiasságát. Konzeratív, a radikális reformokat ellenző álláspontját is többen bírálták. Adatgazdagsága miatt azonban a modern Debreceen-monográfia megjelenéséig nélkülözhetetlennek tekintették a művet, és a történészek még ma is hasonnal forgathatják.

A jogakadémia megszűnése után Szűcs egyházjogot, jogbölcseletet, magán- és büntetőjogot oktatott a teológián, 1857 márciusában Magyar Irodalmi Onképző Társulat felügyelő tanára lett. Az irányában – politikai szerepvállalása miatt – megnyilvánuló bizalmatlanság is hozzájárult ahhoz, hogy lemondott tanári állásáról, sőt Debreceenből is elköltözött.

1857-ben állami szolgálatba lépett. Iskolatanácsosi rangban a Nagyvárad-i Helytartósági Osztály hatáskörébe tartozó protestáns iskolák – köztük a debreceni kollégium – felügyelője lett. A debreceni református egyházkerület közgyűlése a következő évben kifogásolta is az iskolálatogatásokban manifestálódó állami beavatkozást, hivatkozva arra, hogy ez 1848 előtt nem volt gyakorlat. Ennek ellenére az 1858 áprilisában tartott egyházkerületi gyűlés meleg jegyzőkönyvi pontban fejezte ki köszönetét „lelkismeretes, sokoldalú hivatalos szolgálataitért”.

Szűcs a '60-as évek elején visszatért Debreceenbe, és mint a kerületi táblabírája dolgozott. Később, 1867-től a Debreceni Királyi Törvényszék bírójai (királyi vegyes bírósági bíró) lett. Egy időben (1869-től) a debreceni bírói „államvizsgálati bizottmány” tagjaként is tevékenykedett a vallás- és oktatásügyi miniszter kinevezése alapján.

Azt, hogy nem vesztette el érdeklődését a jogi oktatás kérdései és a protestáns autonómia ügye iránt bizonyítja, hogy 1870-ben, felkérésre kifejtette véleményét a *Jogtudományi Közlönyben* az akkori igazságügyi titkárnak, Dárday Sándornak a magyar jogászgyűlés elé tárt indítványáról, amit az az egyetem és a jogakadémiai rendezése tárgyában adott be. Dárday indítványozta egyrészt, hogy a pesti egyetemen válasszák külön a jogi és államtudományi fakultásokat, másrészt, hogy a több kisebb vidéki jogakadémia „felhagyásával” két vagy három „egyenjogu jog- és állam-tudományi fakultás” szerveztessék meg. Szűcs jelezve, hogy a vélemény adására felkérték, de a részletes előterjesztést nem ismerhette meg „csak is, mint hazafi” írja meg álláspontját. Az első felvetést elméletben támogatja, azzal, hogy a természet-jog és statisztika tárgyakat a bölcsészkarokra javasolja áthelyezni, illetve elengedhetetlennek tartja a komoly bölcséleti előtanulmányokat ahhoz, hogy valaki rendes hallgató lehessen akár a jogi, akár az „államtani” karon. A karok különválasztását gyakorlati szempontból azonban nem tartja időszerűnek és az ország számára égetően szükségesnek. Az indítvány finansziális előfeltételeit nem látja teljesíthetőnek, a pesti egyetem tanári létszámának növelésére (hangsúlyozva egy jogösszehasonlító katedra szükségességét) nem lát lehetőséget, a tanulói fizetési kötelezettségek előre látható növekedése miatt fél attól, hogy a szegényebb sorsú diákok ki lesznek zárva a tanulásból. A második felvetéssel kapcsolatban elismeri, hogy az egyetemen együtt fennálló 16 jogi képzőhely túl sok az országnak, de az egyes jogakadémiai

Utolsó nagyobb történetírói vállalkozásaként 1884-ben kiadta a debreceni casino történetével foglalkozó munkáját (*A debreceni casino története*), ezután már csak kisebb írásai jelentek meg a helyi protestáns sajtóban (pl. *Visszaemlékezés a debreceni ref. kollégiumi deákok múlt időkbeli életművésére* – 1888).

Bíró hivatalából az 1880-as évek közepén nyugdíjazták. Munkabírás és ügybuzgalma azonban nem csökkent, és előbb a debreceni református egyház presbitereként tevékenykedett, majd 1886 márciusában az a megtiszteltetés érte, hogy – a múlt ellentétén felülemelkedve – a Tiszántúli Református Egyházkerület főgondnokának választották, s emellett a kollégium Gazdasági Tanácsának elnöki tisztét is betöltötte, haláláig. Főgondnoki székfoglalójában tett kijelentése jól tükrözi a 75 éves akadémikus tettrekészségét: „...én a világi hivataltól fölmentve érezvén magamat, minden időmet az egyház és főiskola szolgálatára szentelhetem; buzgóságom pedig ernyedetlen.”

Ezt bizonyította is élete végéig. 1891. december 23-án hunyt el, a korabeli híradások szerint végelgyengülésben. A debreceni Nagytemplomban Dicsőfi József lelkész búcsúztatta és a Czegléd utcai temetőben helyezték örök nyugalomra 1891. december 26-án.

48 évig élt házasságban Németujfalui Simonffy Teréziával, két lánygyermekéről tud az utókor. Élete második felében a Váradi előnevet használta.

Az akadémia levelező tagja és sárospataki jogtanár által írott emlékbeszédet 1893. június 23-án olvasta fel Acsády Ignác az akadémia teljes ülésén.

Szabó Béla

Szűcs István ismertebb munkái

[A magyar jogtan állásának a multhoz viszonyairól s korszerű haladásáról], in: *Beszédek, melyek bites ügyvéd Szűcs István úrnak, a debreceni ref. kollégiumi jogtanítói székbe lett ünnepélyes beiktatása alkalmával, ugyanazon főiskola imádságkönyvében 1840. november 8-ikán tartattak*. Debreczen, 1840, 5–31; *Törvédek egy utazó naplójából*. Athenaeum 1841. 2. sz., 17–20; 3. sz., 33–36; 4. sz., 49–53; 5. sz., 65–70; *Vázlatok az észteni jogtörténetrajz köréből*. Athenaeum, 1842, 24. sz., 185–187; 25, 193–196; *Kis törvény, vagy népszerű törvénytudomány gyermekek számára*. Debreczen 1845; *Kis törvény, vagy népszerű törvénytudomány*. Debreczen, 1846; *Elemi magyar magányjog, élébe tűzve a magyar közjognak és utána téve a magyar vilájjognak vázlatát. Törvénytudományi kalauz gyanánt*. Debreczen, 1845; *Magyar polgári törvénytudományi kalauz*. Debreczen, 1846; *A' ítélel jog' philosophiájának történeti fejlődéséről, s' korunkban a polgárzat javára kirovott haladásáról*. In: Magyar Academiát Ertesítő, 1847, VII, 175–186; *Reformatusok Collegiuma*. In:

Palugyai Imre: *Magyarország történeti, földhivatali s állami legújabb leírása, II. Szabad királyi városok leírása, I. Pest, 1853, 404–432*; *Házassági viszonyokat szabályozó törvények és legfőbb rendeletek. Közélebről a tisztántúli egyházkerületben lévő hely. hivatali és evangélicus lelképászorok részére kiadva*. Debreczen, 1853; *Házassági viszonyokat szabályozó újabb törvények s legfels. rendeletek, a tisztántúli hely. ev. lelképászorok részére összeszedve*. Debreczen, 1854; *Eszmék a hely. hitv. debreczeni főiskolai 1853/4-iki tanévéről*. Pesti Napló 1854. szept. 3; 1854. szept. 5; *Vélemény [Dr. Dárday Sándor igazságügyminiszteri titkár irniak az egyetemi és jogakadémiai rendezése tárgyában beadott indítványára]*. Jogtudományi Közlöny, 1870, 42. sz. melléklet, 3–4, 43. sz. 304; *Szabad kir. Debreczen város története, I–III*. Debreczen, 1871; *A debreczeni casino története*. Debreczen, 1884.

Felhasznált irodalom

Újabb kori ismeretek tára VI, Paxton–Zürich. Pest 1855, 309; Ballagi Géza: *Emlékboszéd Szűcs István lev. tag felett, A Magyar Tudományos Akadémia elhúnytt tagjai fölött tartott emlékboszédok, VIII. 1. sz.* Budapest, 1893; Balogh Ferenc: *A Debreceni Jogakadémia keletkezése, fejlődése és a jogászfűrésze*. Debreczen, 1905; Márkus Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon, VI*. Budapest 1907, 469; Szentpéteri Kun Béla: *Debreceni jogtanítók*. Debreceni Szemle, 1931, 1. sz. 1–9; 3. sz. 101–109; Nagy Sándor: *A Debreceni Református Kollégium története két kötetben*. Debreczen, 1933; Nagy Sándor: *A jogi oktatás és szervezete a Debreceni Református Kollégiumban 1742 és 1914 között*. In: Kovács Kálmán (szerk.): *Jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében (Jogtörténeti értekezések XIV)*. Budapest, 1984, 155–187; Kenyeres Ágnes (szerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon, II*. Budapest, 1969, 807; Bényei Miklós: *Debrecen történettrója. Száz év jelent meg Szűcs István város története*. Hajdú-Bihar Megyei Napló, 1972. jan. 01., 10; Csohány János: *Korszakváltások évszázada*. In: Barcza József (szerk.): *A Debreceni Református Kollégium története*. Budapest, 1988, 192–300; Markó László (szerk.): *Új magyar életrajzi Lexikon, VI*, Budapest, 2007, 547. Fekete Balázs: *A modern jogösszehasonlítás paradigmái – Kísérlet a jogösszehasonlítás tudománytörténetének új értelmezésére*. PhD értekezés, Budapest, 2010, 141–142; *Magyar tudománytörténetek új értelmezésére*. PhD értekezés, Budapest, 2010, 141–142; *Magyar Református Kollégiumban 1742–1914*. (Kézirat – megjelenés alatt)